

נספח 1- סיפורים על קיום מצוות בזמן השואה

1. נרות השבת באושוויץ

בליל שישי התאספנו על המדף העליון בבולוק שלנו. היינו אז 5-10 בנות. לא הרבה זמן נשארנו. בחושך הגמור הדלקנו. ולא היה אז בכלל אושוויץ: לא רצפה, ושום תנאים סינטריים. הדלקנו את הנרות והתחלנו לשיר בשקט שירי שבת. היינו מסונורות מהאור של הנרות, ולא ידענו מה נעשה מסביב. אחרי הפסקה קטנה שמענו כבי חנוק מסביב מעל כל המדפים שסובבו אותנו. קודם- הבכי הבהיל זעזע אותנו. נתברר שבכל המקומות (ואפשר היה לעבור ממדף למדף), נשים יהודיות שישבו חודשים ואפילו שנים התאספו סביבנו על המדפים השכנים- והקשיבו לשירה. היו אחדות שירדו, וביקשו שנרשה להן לברך על הנרות. היה זה מקרה ראשון מזעזע. אח"כ אלה שהיו בבולוק התרגלו שבכל ערב שבת הדלקנו נרות. לא היה לנו לחם, לפעמים לא היה מה לשתות. אבל את הנרות השגנו איכשהו..

2. תפילות ולימוד תורה

"...לפעמים היינו מתפללים בצריף הילדים במחנה. ידענו כל פעם מתי שבת, הצלחתי "לארגן" בשבילי סידור תפילה "סיני" קטן, שנשא עליו חותמת של סוחר עצים מהונגריה, שהביאו לאושוויץ, היו הרבה סידורים אצל הילדים, היו גם חומשים בפורמאט קטן, היה גם חצי זוג תפילין של יד שהיה כל היום בתנועה. הילדים היו מניחים אותו ומתפללים. פעם החליפו בעד כיכר לחם ספר משניות והיו לומדים משניות. קבוצת ילדי בעלז למדו שיעורים כסידרם כמעט בכל יום." (מ.אליאב, אני מאמין)

3. כשרות

היו הרבה ילדים ששמרו כשרות, מי שמכיר את התנאים שהיינו שרויים בהם – מבין שזה משהו יוצא מן הכלל. ילדים אלה לא אכלו שום דבר, לא מרק ולא כל אוכל אחר, אלא לחם ומרגרינה בלבד. היו ילדים רבים כאלה, ודווקא צעירים בני 13" (מ.אליאב, אני מאמין)

4.

יום כיפור

בית כנסת ארעי הוקם בחדרם של הגברים. הצבנו זקיפים שהוחלפו כל רבע שעה. תפקידם היה להזהירנו שמא יבואו הנאצים לביקור. אולם הללו לא באו.. שני נרות הוצבו על גבי צלחת פח הפוכה שהונחה על השולחן מחופה מפה לבנה. רק אנשים מעטים התעטפו בטליתות. אולם כולם התפללו מתוך דביקות. מלותיו של החזן הועמו בקולות הבכי ואנחות הסבל (גיטו ורשה, יומנה של מרי ברג, מאנגלית יהודה האזרחי, ת"א תש"ן)

5. מצות בפסח

ימים אחדים לפני הפסח נכנס לסדנה, שבה עבדתי בהכנת-שלטים, אחד מאנשי הס"ס ושאלני, אם יכול אני להכין בשבילו מטרות לקליעה. ברגע זה נצצה מחשבה במוחי והצעת

לו, להכין מטרות גדולות שעליהן מודבקות תמונות של חיילים יורים. לשם כך, אמרתי לו, דרושה כמות גדולה של קמח, לשם הכנת דבק ... הצעתי מצאה חן בעיני הגרמני, שנתן לי פתק למחסן-המזון לשם קבלת 5 קילו קמח. בראותי את קצה הישועה, יצאתי מיד אל האחראי למטבח, וסיפרתי לו על העניין. הלה, צ'כי ממוצא גרמני, התעניין מאד בתכנית, אך מיד הביע את החשש, שבעצם מתכון אני לקמח לשם אפיית מצות. אזרתי אומץ והודיתי בכך, בהוסיפי בקשה לתת לי 10 קילו קמח. להפתעתי המרובה נעתר לבקשתי, בתנאי שלא אוציא את הקמח בבת אחת, אלא בכמויות קטנות. לא האמנתי למשמע אזני, אך נכון היה הדבר, ובידי אישור ל-10 קילו קמח. מזלי שיחק לי גם במחסן עצמו, ובספרי שם על כוונתי האמיתית, הוסיפו לי 5 קילו, ובסך הכל היו לי כבר 15 קילו קמח. בליל הסדר הראשון התאספנו בסדנה כבימי האנוסים בספרד, וביראת-כבוד פתחנו באמירה: "עבדים היינו..." לכל אחד ניתנו שלוש מצות, ובמקום יין השתמשנו במים ממותקים בסוכר. כן היו לנו תפוחי אדמה לכרפס וסלק לבן למרור. במים ובמלח לא היה מחסור ...

6. חנוכה

"הגיע חנוכה ואנחנו השתדלנו להדליק נרות כל יום, הם לא הרשו הגרמנים. ביום הראשון הם עוד לא ידעו, פתאום בכל הצריפים מדליקים נרות. ביום השני הם באו והיה איסור חמור להדליק נרות. ואז קרה נס, והייתה פתאום הפסקת חשמל, אז היינו צריכים להדליק נרות. השתדלנו להחזיק בכל דבר... גם שרנו שירים של חנוכה. אני זוכרת שהיה שם מורה... הוא לא זכר את כל המילים ופתאום הוא שואל אותי: 'תגידי, איך הבית השני של "חנוכה חנוכה"?', ואני הייתי צריכה להיזכר, אבל הוא רצה בכל מחיר לדעת את כל המילים שיוכל ללמד את כל הילדים שירי חנוכה" (זונשטיין לאה, ארכיון יד ושם)

7. קריאת מגילה בפורים

"והנה, לילה אחד, כאשר מזכרנו באותה אמרה עתיקה כי 'משנכנס אדר מרבין בשמחה' גמלה בלבנו ההחלטה להכין חגיגת פורים חשאית כדת וכדין. ובשארית כוחותיי ממש טרחתי כמה ימים באיסוף כל מיני פסולת של נייר אשר התגלגלו בחצר המחנה... מכיוון שגמרתי בלבי לרשום על שיירי הניירות הללו, מתוך הזיכרון, את מגילת אסתר ... חילקנו את צרור הניירות בין כמה אנשים... בסך הכול היה לנו עיפרון אחד... העיפרון עבר מיד ליד. כל אחד רשם מזיכרונו כמה פסוקים מן המגילה, מכיוון שכל אחד תאב היה לקחת חלק במצווה זו של כתיבת המגילה ... נתחיל בקריאת המגילה בשעה מאוחרת, מתוך פחד שמא תתגלה התכונה הגדולה והחשודה לעיניהם של השומרים והמרצחים ... הקריאה עצמה עברה עלינו מתוך התרוממות עילאית והתלהבות גדולה ... למחרת קמנו שוב ושרכנו רגלינו כתמול שלשום. ובכל זאת הרגשנו כאילו נשתנה משהו מאוירת המחנה, כיוון שהעזנו לקרוא בקול 'ארור המן' והכוונה הייתה ברורה לכל מיהו 'המן' זה"...

(יעקב פרנקל, מתוך: פראגר מן, אלה שלא נכנעו)

יוסל רקובר בשיח עם קונו

באחת החורבות של גיטו ורשא, בין ערימות אבנים ועצמות אדם נמצאה, חבויה בתוך בקבוק קטן של בנזין, הצוואה דלהלן, כתובה בידי יהודי בשם יוסל ראקובר, בשעות האחרונות לחייו בגיטו ורשא העולה בלהבות.

וארשא, 28 לאפריל 1943.

אני, יוסל ראקובר מטארנופול, מחסידיו של הרבי מגור, חוטר מגזע קדושים וצדיקים גדולים ממשפחת ראקובר ומייזלס, כותב את השורות הללו, שעה שגיטו ורשא עומד בלהבות והבית, שבו אני נמצא עכשיו, הוא אחד האחרונים שהאש עדיין לא אחזה בהם. זה מספר שעות שאש תותחים חזקה ומיוחדת מופנית נגדנו. והקירות סביב נאכלים ומתפוררים על ידי האש המאיימת. לא יארך הרבה זמן וגם הבית הזה, בו אני נמצא, ייפך, כמו כל הבתים שלנו בגיטו, לקבר עבור מגיניו ודרייו. על פי קרני השמש האדומות במיוחד, חדות השיפודים, החודרות בעד האשנב הקטן הסתום למחצה של חדרי, בעדו ירינו במשך ימים ולילות אל השונא, מבחין אני כי ערב עתה, דמדומי שקיעה. השמש ודאי אינה יודעת ולא כלום, עד כמה לא אצטער ששוב לא אראנה...

הרבי שלי היה חוזר ומספר לי תמיד סיפור על יהודי שנמלט עם אשתו וילדו מן האינקוויזיציה הספרדית ובספינה קטנה על פני ים מגועש הגיע לאי סלעים אחדבא הברק והרג את אשתו, באה סערה והטילה את ילדו לים. לבדו ועירי כאבן ערום ויחף, מוכה סער ונפחד רעמים וברקים בשיער מפורש וידיים לאלוקים שלוחות, המשיך היהודי לילך בדרכו על אי הסלעים השומם ופנה לאלוקים כה לאמור:

'ריבון העולמים, נמלטתי לכאן כדי שאוכל לעבדך באין מפריע,

לקיים את מצוותיך ולקדש את שמך; אך הרבה אתה עושה שאעזוב את דתי.

ברם, אם עולה על ליבך כי יעלה בידך בנסיונותיך אלה להורידנו מן הדרך הישר,

מודיע אני לך אלוקי ואלוקי אבותי, כי לא יעלה בידך כלל וכלל. יכול אתה לדכאני,

יכול אתה לקחת מעימי את היקר לי והטוב ביותר בעולם, יכול אתה לייסרני עד מוות -

אני תמיד אאמין בך. תדע נאמנה שעל כורחם של יושבי שמים יהודי אני ויהודי אהיה

ולא יועיל כל מה שהבאת ותביא עלי!

ואלה הם גם דברי האחרונים אלייך, אלוקי החרון שלי; לא יעזור לך מאומה!

הכל עשית כדי שאתבדה בך, כדי שלא אאמין בך, אולם מת אני כפי שחייתי,

תוך אמונה סלעית בך.

ישתבח לעולמי עד אלוקי המתים, אלוקי הנקמה, אלוקי האמת והמשפט אשר יאיר שוב את פניו לעולם ויזעזע

את אשיותי בקולו האדיר - שמע ישראל! ה' אלוקינו, ה' אחד!

בידך אפקיד רוחי!